

Zagreb, Osijek 03. prosinac 2012.

Priopćenje za javnost povodom Međunarodnih dana aktivizma protiv nasilja nad ženama

Povodom **Međunarodnih dana aktivizma protiv nasilja nad ženama** (od 25. studenog do 10. prosinca) želimo podsjetiti javnost na proživljene traume žrtava seksualnog nasilja u ratu, ukazati na nedostatak podrške od strane državnih institucija te na neprepoznavanje i nepriznavanje njihove patnje u društvu. Društvena stigmatizacija žrtava seksualnog zlostavljanja često dovodi do toga da same žrtve negiraju da su bile seksualno zlostavljane. Istovremeno, žrtve seksualnog nasilja u ratu još uvijek nisu dobile zaštitu tijekom kaznenog postupka, psihološku potporu niti adekvatnu zdravstvenu pomoć, što je još jedan od razloga da ni danas nemamo potpune podatke o razmjerima silovanja i seksualnog zlostavljanja tijekom rata. Iako je Vlada RH tijekom lipnja 2012. najavila novi zakon ili izmjene postojećeg Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata kako bi žrtve silovanja mogle ostvariti svoja prava kao civilne žrtve rata, te na 64. sjednici Vlade usvojila Protokol o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja¹, još uvijek nisu usvojeni nacionalni pravni okviri koji bi doveli do boljeg položaja žrtava seksualnog nasilja tijekom rata i njihovog prava na reparaciju.

Seksualno nasilje u ratu zabranjeno je još Haškom konvencijom iz 1907. godine, no sudovi u Nürnbergu i Tokiju nisu procesuirali ove zločine. Tek su ratovi na području bivše Jugoslavije ukazali na nužnost praktičnog kažnjavanja počinitelja ovih zločina.² Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) odigrao je ključnu ulogu u kaznenom procesuiranju počinitelja seksualnog nasilja u ratu. Gotovo polovica osoba osuđenih pred MKSJ proglašena je krivima za zločine koje sadržavaju i elemente seksualnog nasilja.

Silovanje kao izvršenje ratnog zločina definirano je i u hrvatskom zakonodavstvu, odredbom čl. 120. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske. Prema bazi podataka Državnog odvjetništva Republike Hrvatske³ evidentirano je 67 žrtava seksualnog zlostavljanja, kao vida izvršenja ratnog zločina. Počinitelji 57 žrtava seksualnog zlostavljanja su poznati, dok počinitelji silovanja u 10 slučajeva nisu poznati.

No stvarni broj silovanih i seksualno zlostavljanih osoba tijekom rata teško je utvrditi. Za pretpostaviti je da je tek manji broj silovanja/seksualnih zlostavljanja prijavljen. Zbog traume ili straha da će u društvu ili

1

http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/sjednice_i_odluke_vlade_rh/2012/64_sjednica_vlade_republike_hrvatske/64_18_pdf/%28view_online%29/1#document-preview

2 U Ženevskoj konvenciji iz 1949. godine navedeno je: “Žene će biti posebno zaštićene ... naročito protiv silovanja, prinuđivanja na prostituciju i protiv svakog napada na njihovo dostojanstvo”.

3 Izvješće o radu državnih odvjetništava u 2011. godini, tablica br. 27, str. 146, <http://www.dorh.hr/IzvjescjeORaduDrzavnih>

obitelji biti osuđivane i obilježene, žrtve vrlo često šute pa zločini ostaju neprijavljeni, a počinitelji nekažnjeni.

Prvostupanjski postupci vođeni tijekom 2012. godine, svaki na specifičan način, ukazuju na institucionalne nedostatke koji utječu na slabo prijavljivanje i efikasno procesuiranje zločina: izostanak psihološke potpore žrtvama, neupućenost istih sa mogućnostima svjedočenja pod pseudonimom, iz druge prostorije sa izmjenom slike i glasa u prijenosu, ili na zatvorenoj sjednici, nesposobnost tijela progona da počinitelje privede pravdi i/ili neadekvatno kažnjavanje počinitelja. Izdvajamo tri primjera:

- 1) *Tijekom glavne rasprave, svjedočeći o zločinima počinjenima u svome selu oštećenica (naziv sela ni ime oštećenice ne navodimo) je po prvi puta, nakon višestrukih upita predsjednika vijeća o vlastitim saznanjima o počinjenim zločinima i optuženicama, izjavila da je za vrijeme okupacije sela silovana. Vidno potresena tek nakon 20 godina po prvi je puta govorila o zločinu koji je nad njom počinjen. Počinitelju zločina suđeno je u odsutnosti.*
- 2) *Dana 4. rujna, nakon provedenog ponovljenog prvostupanjskog postupka, na Županijskom sudu u Osijeku Rade Ivković i Dušan Ivković proglašeni su krivima da su kao pripadnici srpskih postrojbi nakon okupacije dijela Vukovara zvanog Sajmište silovali jednu žensku osobu (ime ne navodimo) te time počinili kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Radi Ivkoviću izrečena je kazna zatvora u trajanju od 8 godina, a Dušanu Ivkoviću od 5 godina i 6 mjeseci. Radi Ivkoviću suđeno je u odsutnosti. Dušan Ivković prisustvovao je suđenju, branio se sa slobode, no nije se pojavio na objavi presude. U nekoliko sati, koliko je proteklo između zaključenja glavne rasprave i objave presude, okrivljenik je napustio područje Republike Hrvatske, a sud nije predvidio mogućnost da će se to dogoditi ili nije pronašao mehanizam da bijeg spriječi.*
- 3) *Petorici optuženih za fizičko zlostavljanje zatvorenika u zatvorima u Gajevoj ulici u Zagrebu i Kerestincu, za puštanje električne struje kroz njihova tijela te razne oblike seksualnog izživljavanja (stavljanja elektroda u spolovilo, prisiljavanje na plesanje u muško-ženskim parovima - žene obnaženih grudi, muškarci obnaženih genitalija i obrnuto, prisiljavanje zatvorenika na masturbiranje pored nagih zarobljenica...) te višestruka silovanja, prvostupanjskom presudom odmjerena je kazna ispod predviđenog zakonskog minimuma za kazneno djelo ratnog zločina (5 godina). Trojica su osuđena na kazne zatvora u trajanju od godinu dana, jedan na zatvorsku kaznu u trajanju od dvije godine, a prvooptuženik kao de facto i de iure zapovjednik te neposredni počinitelj na 3 i pol godine. Čitav niz olakotnih okolnosti (ranija neosuđivanost, sudjelovanje u Domovinskom ratu te izniman doprinos optuženika u obrani Republike Hrvatske,...), po riječima predsjednika prvostupanjskog vijeća opravdava visinu kaznene sankcije. Zloupotreba položaja nadređenog, veliki broj žrtava (30), izvršenje zločina kroz dulje razdoblje, kontinuirana patnja preživjelih žrtava zbog traume, sadizam, izopačenost pri izvršenju djela nisu ocijenjeni otegotnim okolnostima pri odmjeravanju kazne. Kazna, koja bi trebala ostvariti ciljeve generalne i specijalne prevencije, istovremeno bi trebala izraziti gnušanje društva nad ovakvom vrstom zločina. Presuda suda prvog stupnja ovo očigledno dovodi u pitanje.*

Radeći na istraživanju činjenica o svim žrtvama rata, snimanjem osobnih sjećanja na rat i analizom dostupne sudske dokumentacije izdvojili smo 19 sudskih predmeta, u različitim stadijima kaznenog postupka (od optuženja do pravomoćne presude), koji kao vid izvršenja ratnog zločina između ostalog sadržavaju i seksualno zlostavljanje civila i ratnih zarobljenika u razdoblju od srpnja 1991. godine do rujna 1993. godine. Analizirajući izdvojene predmete silovanja/seksualnog zlostavljanja kao radnje izvršenja kaznenog djela ratnog zločina, osobito s obzirom na mjesto i vrijeme izvršenja djela, iste smo podijelili u dvije skupine: silovanje i seksualno zlostavljanje u logorima (zatvorima, pritvorima, mjestima zatočenja)⁴ te silovanje i

4 Logori Stajičevo, Begejci, Sremska Mitrovica – optužnica ŽDO Osijek K-DO-51/08; Logor Stara Gradiška – presude ŽS Slavonski Brod K 11/01-53, K 27/05-30; Zatvor u Kninu – presuda ŽS Šibenik K-52/07, Kontejner u Sekulincima - presuda Okružnog suda u Osijeku K-24/93-26; Kerestinec – presuda ŽS Zagreb 9 K-RZ-6/11

seksualno zlostavljanje kao vid izvršenja ratnog zločina tijekom napada na sela, naselja ili za vrijeme okupacije⁵. Važno je istaknuti da su u šest predmeta završena pravomoćnim osuđujućim presudama postupci vođeni u odsutnosti optuženika, koji su i danas nedostupni hrvatskom pravosuđu. Žrtve navedenih kaznenih postupaka silovanja/seksualnog zlostavljanja su u većini žene, ali po logorima/zatvorima/pritvorima su seksualno zlostavljani i muškarci, dok se u jednom postupku kao žrtva spominje i dijete.

Iako pravosuđe u Republici Hrvatskoj kvalificira silovanja počinjena u ratu kao ratne zločine, navedeni primjeri ukazuju da je nužna sustavna potpora žrtvama silovanja koja će doprinijeti da svjedoci svoje svjedočenje dožive kao pozitivno i osnažujuće iskustvo, efikasan progon i adekvatno kažnjavanje počinitelja.

Pored privođenja pravdi počinitelja, obveza društva prema žrtvama je i omogućiti im razne vidove reparacija i rehabilitaciju. Zbog toga se zalažemo za izmjene *Zakona o pravima vojnih i civilnih invalida rata* u kojem bi izrijeком bile navedene i osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje, a sve sa ciljem da se potrebe žrtava seksualnog nasilja i torture tijekom rata u potpunosti prepoznaju na nediskriminirajući način te će tako i njihovo dostojanstvo biti ponovo uspostavljeno.

Stoga i ovom prilikom pozivamo aktualnu Vladu RH na aktivnije djelovanje kako bi se ispravila nepravda koja se čini neobeštećivanjem civilnih žrtava rata. Nužno je donijeti *Nacionalni program* i *Zakon o osnivanju fonda za obeštećenje svih civilnih žrtava rata*, što zagovaramo i putem aktualne medijske kampanje "Žrtve su predugo čekale", www.civilnezrtve.hr

Vesna Teršelič

Mladen Stojanović

Zoran Pusić

5 Zločin u Dalju – optužnica ŽDO Osijek; Zločin u Tovarniku – nepravomoćna presuda ŽS Vukovar K-6/01, Zločin u Hrvatskom Čuntiću – optužnica ŽDO Sisak, Zločin u Vukovaru – nepravomoćna presuda ŽS Osijek, optužnica ŽDO iz Osijeka br. KT-77/95; Zločin u Čakovcima – optužnica ŽDO Vukovar K-DO-29/02; Zločin u Lovasu – optužnica ŽDO Vukovar K-DO-44/04; Zločin u Bilju – presuda ŽS Osijek K -38/93; Zločin u Kopačevu – ŽS Osijek K - 47/94; Zločin u Suknovcima – nepravomoćna presuda ŽS Šibenik; Zločin u Baranji – presuda ŽS Osijek K-45/93-20; Zločin u Donjoj Velešnji – presuda ŽS Sisak K-31/93-19